

Posudek vedoucího na diplomovou práci bc. Mirky Palkoskové

Legitimita umělých potratů dnes

ÚFAR 2018

Jakub Jirsa

Před samotným závěrem práce Mirka Palkosková (dále autorka) uvádí: „Vypadá to, jako bychom se nemohli vyvázat z diskurzu založeného na pojmu osoby a hledali důvody, proč plod uznat nebo neuznat jako osobu nebo podobně relevantní subjekt, abychom určili, jak s ním máme zacházet, přičemž ale celá věc stojí obráceně.“ (s. 34) Tato věta ve své komplexnosti vystihuje nejen úvahu autorky na daném místě práce, ale především podstatnou část dosavadní debaty o umělých potratech (dále prostě potratech) v textech z oblasti aplikované etiky pocházejících z tzv. analytické tradice filosofie. Domnívám se, že autorce se v práci na několika místech úspěšně daří tyto argumenty založené na pojmu osoby ukázat jako mylné, zavádějící či alespoň neúplné. Zároveň na závěr načrtává jisté širší vysvětlení, jak k této neplodné debatě vlastně došlo – závěr, se kterým není nutné souhlasit, avšak domnívám se, že jde o závěr oprávněný, který je třeba vzít v úvahu. Podle autorky se vlastně samotný diskurz ovlivněný právním žargonem, feminismem a emancipačními hnutími (ta autorka nezmiňuje, ale viz současné úvahy např. Marka Lilly)¹ stává silnějším než vlastní argumenty, která autorka přesvědčivě popisuje a problematizuje. Tato situace, nakolik rozumím argumentu autorky, je pak příčinou toho, že je „respekt k rozhodnutí matky obvykle brán jako samozřejmý proti ochraně plodu“ (s. 36), přičemž zároveň podle autorky platí, potraty jsou přijímány na základě eticky nerelevantních a nejasných argumentů (s. 2).

Autorka volí pro práci klasickou strukturu, kdy v *Úvodu* nejprve provede relevantní, stručné a v hlavních rysech správné shrnutí dosavadní analytické debaty o etické přijatelnosti umělých potratů (s. 3-6). Následuje opět stručný úvod do sociálně-politické skutečnosti potratové politiky a veřejné diskuse v České republice (s. 6-9). Ačkoli by se zdálo, že takový přehled není nutný, domnívám se, že v práci věnované *aplikované* etice je nejen možný, ale vlastně žádoucí, jelikož text z aplikované etiky si nemůže dovolit být zcela bez kontaktu se společenskou realitou, v jejímž rámci se daný problém vyskytuje.

¹ Mark Lilla, *The Once and Future Liberal: After Identity Politics*, HarperCollins: New York 2017.

Samotná stať práce pak prochází dvě obecné „rodiny“ argumentů pro morální přípustnost potratů, které dnes v odborné literatuře nejčastěji nalezneme. První typ argumentace je založen v pojmu práva a oprávněných nároků ženy (kap. 2.1); druhý typ pak obhajuje přípustnost potratu na základě argumentace z menšího zla (2.2). Disproporčně více místa je věnováno prvnímu typu argumentace, což přibližně odpovídá i zastoupení těchto argumentů v sekundární literatuře. Autorka prokazuje dobrou znalost diskuse v současné sekundární literatuře, tu však ponechává v poznámkách pod čarou a vlastní text obsahuje její samostatný výklad.

V prvním kroku se autorka vyrovnává s argumentací založenou na tělesné integritě ženy (viz např. argumentace J. J. Thomson). Závěrem rozboru pak je, že podobně jako matka, ani „plod si svou závislost na matce nevybírání, ale pramení z jeho přirozené potřeby. Spjatost jeho potřeb s matkou je stejnou daností jako spjatost matčiných potřeb s případným počatým dítětem.“ (s. 12) Chyba argumentace Thomsonové podle autorky spočívá v opomenutí, že některé přirozené svobody a potřeby „mohou být v případě sexu neoddělitelně spjaty s přirozenými potřebami druhých“ (s. 12).

Dalším argumentem, na který se autorka kriticky zaměřuje je argumentace ve prospěch morální přípustnosti potratů na základě genderové nerovnosti (s. 13-22). Tento argument obecně tvrdí, že jelikož je žena v podřízené pozici i vůči muži, včetně podřízenosti v otázkách spojených se sexem, tak potrat je institucionálním napravováním této nerovnosti. Autorka nejprve ukazuje, jak tento argument vychází z dobově podmíněných (zastaralých) předpokladů (srov. s. 15) a dochází k závěru, že těhotenství není v tomto ohledu znakem podřízenosti ženy mužovi, ale spíše „nežádoucím prvkem ve vztahu k osobní realizaci“ (s. 18).

Velmi zdařile autorka glosuje i snahu argumentovat odlišným rozdělením genderových rolí v otázce potratů: „Představme si muže, který argumentuje tím, že sex je jeho základní fyzická a sociální potřeba, která nesouvisí s odpovědností za počaté děti, a proto se po něm nemá žádat ekonomická ani jiná zodpovědnost za matku a dítě.“ Takový muž by jistě čelil společenskému i právnímu tlaku. „Naopak žena, po níž bychom takové převzetí odpovědnosti požadovali, je dle propotratového stanoviska připravovaná o možnost svobodně nakládat se svým tělem.“ (s. 20)

V části 2.1.3 autorka rozebírá liberální stanovisko k otázce potratů a ukazuje, že liberální stanovisko vychází z velmi problematického oddělení sexu a možného těhotenství (s. 26), resp. odpovědnosti za jedno bez jakékoli odpovědnosti za druhé. Tato kritika není v sekundární literatuře nová, což autorka přiznává, ale podle mého úsudku je stále klíčová a stále relevantní.

Třetí část práce se dle autorky věnuje tématu potratů v širším etickém kontextu. Nakolik této závěrečné pasáži rozumím, autorka zde ukazuje několik filosoficky velmi zajímavých momentů z diskuse o potratech a následně analyzuje jejich roli ve filosofickém i společenském diskurzu. Prvním momentem, kterého si správně všímá, je rozdílné chápání a užití skepticismu (s. 31), pojmu moci (s. 34-35) a konečně síle samotného diskursu oproti síle argumentů (s. 35-36). To je podle mne klíčový a ústřední závěr práce.

Samotný *Závěr* práce na s. 39 je stručným shrnutím hlavních kroků práce doplněným o osobní doušku autorky, kterou v případě práce z etiky, resp. aplikované etiky lze opět považovat za zcela relevantní. Navíc se v této doušce objevují momenty hodné filosofického zájmu (legalita a legitimita, role mlčení ve veřejném diskurzu apod.).

Obecné kritické poznámky a dotazy

Pokud od počátku odmítneme relevanci diskuse ohledně „osoby“ (personhood), není pak cosi zatajeno v samotném užití jazyka, kterým o plodu hovoříme? Autorka přirozeně hovoří o nenarozených dětech, případně o plodu, který má své potřeby a zájmy. Avšak jedním možným smyslem debaty o plodu jakožto osobě právě může být, že pojem „nenarozené dítě“ je nesmyslný a plod žádné potřeby či zájmy mít nemůže (viz třeba věta na s. 6 „Přibližně každé páté až šesté dítě je tedy uměle potracené.“).

Autorka na s. 4-5 referuje problémy současné diskuse o plodu jakožto osobě. Stranou však ponechává jeden podstatný rys: nejde jen o to nalézt kritéria, podle kterých nějakou entitu označujeme jako osobu, ale také *obhájit etickou signifikanci* těchto kritérií.

Na str. 18 autorka polemicky uvádí, že těhotenství je chápáno jako „nežádoucí prvek ve vztahu k osobní realizaci“. Možná by bylo dobré se zmínit, že řešení potratové otázky v kontextu tzv. etiky ctností se občas snaží ukázat těhotenství právě jako naprosto přirozený prvek osobní realizace, naopak tedy poukazuje, že současné společenské instituce a diskurz těhotenství jako možný aspekt realizace *apriori* odsuzují (což podle mne potvrzuje autorčin závěr ohledně síly diskursu oproti síle argumentů).

Partikulární poznámky

- Str. 20 příliš dlouhá citace v angličtině narušuje plynulý tok textu.

- Číslování kapitol v textu je jiné než v obsahu, což je pro čtenáře poněkud nemilé.
- Je nějaký, filosoficky relevantní závěr, který by plynul ze zmapování současné společenské situace ohledně potratů v ČR (s. 6-9)?
- Téma adopce (s. 29-30) je sice relevantní, ale v práci je pojato velmi zkratkovitě a spíše by mělo být odsunuto do poznámky pod čarou nebo do příloh k práci.

Navrhuji práci hodnotit jako *velmi dobrou* až *výbornou* v závislosti na její obhajobě před komisí.

17.1.2018